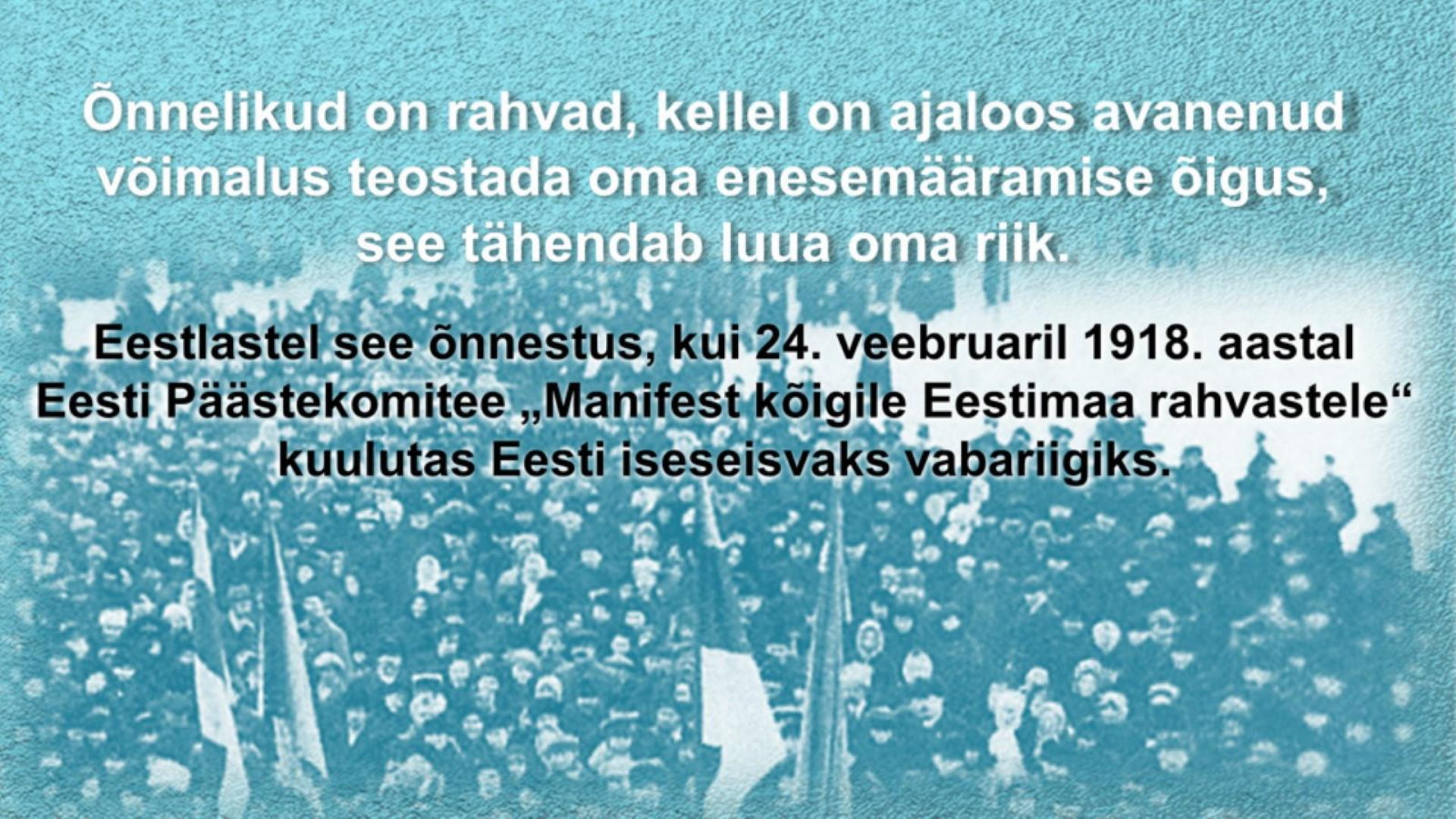

101 aastat elu

Eesti Vabariik ja Elfriede Urram

**Õnnelikud on rahvad, kellel on ajaloos avanenud
võimalus teostada oma enesemääramise õigus,
see tähendab luua oma riik.**

**Eestlastel see õnnestus, kui 24. veebruaril 1918. aastal
Eesti Päästekomitee „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele“
kuulutas Eesti iseseisvaks vabariigiks.**

Nüüd on see aeg käes //

Manifest Eestimaa rahwastele.

Eesti rahwas ei ole aastasadade jooksul kaotanud tungi iseseiswuse järele. Põlwest-põlwe on temas kestnud salajane lootus, et hoolimata pimedast orja ööist ja mõraste rahwaste wägimalla walitsusest, weel lord Eestis aeg tuleb, mis "õit peerud kahel otjal lausa lõõwad lõendama" ja et lord Kalew koju jõuab oma lastel õnne tooma.

Nüüd on see aeg käes.

Ennetuulmata rahwaste heitlus on Wene tsaaririigi pehastanud alustored põhjani purustanud. Üle Sarmatia lagendiku laiutab end häwitaw korralagedus, ahwardades oma alla matta kõiki rahwaid, kes endise Weneriigi piirides asuwad. Lääne poolt lähenewad Saksimaa wõidukad wäed, et Wenemaa pärandusest omale osa nõuda ja kõige päält just Baltimere rannamaid oma alla wõtta.

Sell saatustikul tunnil on Eesti Maapäew, kui maa ja rahwa seaduslik esiraja, ahemeessele otjusele jõudes rahwawolituse alusel seiwate Eesti poliitiliste parteidega ja organisatsioonidega, toetades rahwaste enesemääramise õiguse pääle, tarwilikult tunnistanud, Eesti maa ja rahwa saatuse määramiseks järgmisi otsustatawaid samme astuda:

Eestimaa, tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides, kuulutatatse tänasest pääle iseseiswaks demokratiliseks wabariigiks.

Iseseiswaks demokratiliseks wabariigiks kuulutatakse: Eriumaa, Läänemaa, Järwamaa, Wirumaa, Nõmme, Harjumaa, Wõrumaa, Wiljandimaa ja Pärnumaa ja nende enesemääramine.

Iseseiswaks demokratiliseks wabariigiks kuulutatakse: Tartumaa, Wõrumaa, Wiljandimaa ja Pärnumaa ja nende enesemääramine.

Iseseiswaks demokratiliseks wabariigiks kuulutatakse: Eriumaa, Läänemaa, Järwamaa, Wirumaa, Nõmme, Harjumaa, Wõrumaa, Wiljandimaa ja Pärnumaa ja nende enesemääramine.

**Eesti iseseisvumise kuul veebruaris 1918 tuli
Virumaal Hundisaba kihelkonnas Karva külas
tagasihoidlikus Kure talus kuuenda lapsena
ilmale tüdruk, kes sai ristinimeks
Elfriede Suksdorf.**

Rõugetunnistus.
Järva maakond.
Hundisaba tervishoiu arsti jaoskond
Nimekirja № 66
Elfriede Suksdorf
sündinud 24. veebruaril 1918.
kaltserõngeid pandud 4. korda tagajärje 1. aprillil 1919.
Kaltserõngete panemise kordamine
19__ a.
Revaccinatio
Arst J. Järve

Tolle aja laste lapsepõlv möödus varakult talutöid tegema õppides ja jõudumööda vanemaid aidates. Seepärast jäi ka Elfriede kooliminek karjaskäigu tõttu veidi hilisemaks. Oli aasta 1926, kui väike Friida astus üle Udiste Algkooli läve, mida ta tublilt kuus aastat kulutas.

Eesti riigi iseseisvudes 1918. aastal hakati kiirelt koolivõrku korrastama. Eesti Ajutise Valitsuse deklaratsiooniga kehtestati ühtluskooli süsteem, mille esimese astme moodustas kuueaastane emakeelne, kohustuslik, maksuta ja ilmalik algkool. Deklaratsioonis kirjutati: "Rahvahariduse alal on Ajutine Valitsus sunnitud kõigepealt venestamise ja saksastamise katsed lõpetama. Koolid tulevad rahvusvahelisele alusele seada..."

ALGKÕOLI LÕPUTUNNISTUS.

See tunnistuse omanik *Elfriede Suksdorf*
õppis 1926 aastal 6. oktoobrist kuni 1932 aastal 21. maini
Hundisala kihelkonnas Udiste algkoolis,
lõpetas algkooli kuenda klassi ja õppendas seega õigused, mis maksvate seaduste
ja määrustega on kindlustatud algkooli kuenda klassi lõpetajale.
Suksdorf, Elfriede elukombed olid *hiid*
ja tema teadmised ning võimised õppimises on lõppkokkuvõttes järgmised:

1. Kodulugu ja kõlbluseõpetus
2. Kodanikuõpetus
3. Usuõpetus ja eetik
4. Eesti keel
5. Ajalugu ja kodanikuõpetus
6. Maateadus
7. Loodusõpetus ja loomishoid
8. Maateadus
9. Voolamine ja joonestamine
10. Tööõpetus
11. Loomine
12. Võimlemine
13. Tervishoid
14. Saksa keel
- 15.
- 16.

rahuldavad
rahuldavad
rahuldavad
rahuldavad
rahuldavad
hiid
hiid
hiid
hiid
rahuldavad

Tunnistuse tärgi on *Elfriede Suksdorf* 24. veebruaril
1918 aastal
Hundisala kihelkonnas Kava külas Kava talus
Udiste 31. mai 1932 a.
Koolijuhataja *S. Kõks*
Opetajad: *K. Krummel, M. Kõks*

Suure pere lapsena oli tüdrukul
õppetöö kõrval hulgaliselt kohustusi
kodu ees: lisaks talutöödele
tuli hoida väiksemat õde-venda,
kes peale teda veel perre sündinud.
Seepärast on hinded tema algkooli
lõputunnistusel keskmised.

Küll aga andis uus haridusseadus
kõikidele algkoolilõpetajatele
võimaluse edasi õppida
kesk-, täiendus- või kutsekoolis.

Õpihimuline neiu jätkaski
oma haridusteed
Rakvere
tütarlaste
reaalgümnaasiumis,
mille ka edukalt lõpetas.

Õpetained	Edasijõudmine		Kokkuvõte	Märkused.
	I. poolaasta	II. poolaasta		
Eesti keel	hea	hea	hea	Saab III kl.
Vene keel	rah.	rah.	rah.	
Saksa keel	hõrk			
Inglise keel				
Prantsuse keel				
Ladina keel	hea			
Arvuteadus	rah.	hea		
Algebra		hea		
Geomeetria		hea		
Trigonomeetria		hea		
Kodanikuteadus		hea		Lugenud: (vanemate ehk eestkostjate allkirj). I. Sukkodorfi II.
Mõtteteadus		hea		
Füüsika		hea		
Loodusteadus	rah.			
Keemia	hea			
Maadeteadus		rah.		
Ajalugu	hea	hea		
Joonistamine	hea	hea		
Geom. joonestamine	hea	hea		
Võimlemine		hea		
Laulmine	rah.			25
Käsitöö	hea			
Usundpetus	hea			
Kõrbed	hea	rah.		
Hoolius	hea	hea		
Kord	rah.	hea		
Puudunud tunde	rah.	hea		
Hiljaksjäänud kord	42	rah.		

Klassijuhataja: S. Mäslapina

Rakvere Zeeh asutuse
era tütarlaste
reaalgümnaasiumi

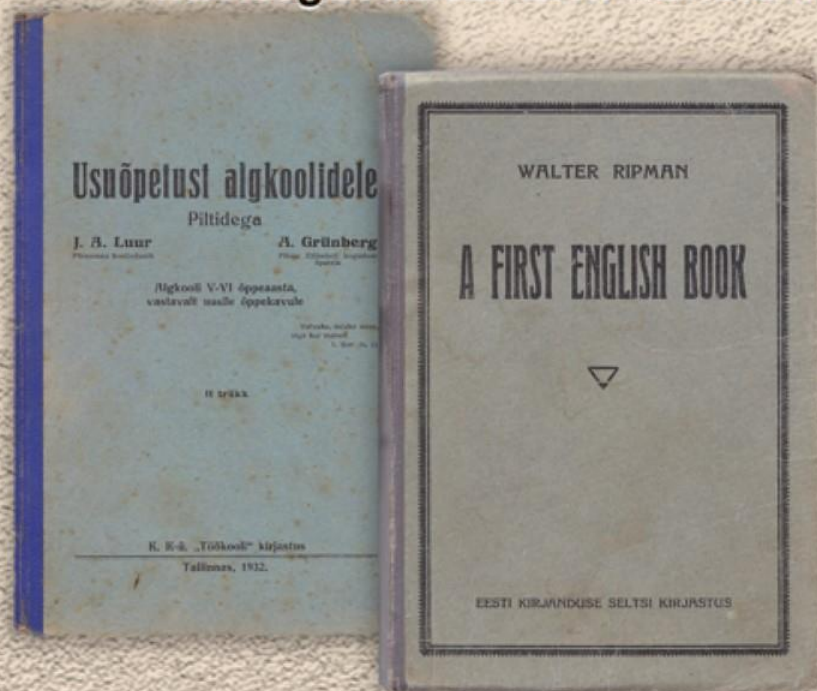
II klassi õpilase

Elgvide Sukkodorfi

Tunnistus

1923/24 õppeaastal.

Elfriedel oli õnne kool lõpetada enne muudatusi hariduspoliitikas, mille kohaselt keskkool muutus maksuliseks, vastasel korral oleks tema suurel perel olnud raskusi tütre koolitamisega. Gümnaasiumis õppimise ajal jätkus neiul energiat lüüa kaasa koolivälises huvitegevuses. Eriti köitsid teda kõik sportlikud ettevõtmised.

Koos iseseisvumisega tuli käibele esimene Eesti oma raha – mark, mis kehtis aastail 1918-1927. 1 mark jagunes 100 penniks. Marga ja penni kasutamise lõpetas 1. jaanuarist 1928 kehtima hakanud Rahaseadus, mis tõi kasutusele krooni. 1 kroon jagunes 100 sendiks. Eesti kroon oli kasutuses aastatel 1928-1941.

Kaas Kr. 32
 Tempelmaksu euloroh 30. jaanul
 1936. koitang N 368
 Roomatupidust
 Kassapidust

Depo Tallinn
 Arve № 5162

Õmblusmasina järelmaksu arve

Perekonnanimi *Suursdorf*
 Eesnimi *Jüri*
 Isanimi *Jaak'ü P.*
 Elukoht *Hundisaba küla, Käroa küla*

Perekonnanimi *Suursdorf*
 Eesnimi *Elfriede*
 Isanimi *Jüri*
 Elukoht *Hundisaba küla, Käroa küla*

Masin 15/24 452 9250
 Hind Kr. 182.- Käsitraha Kr. 38.-
 V.m.s. — Kuumaks 8.-
 Lõpumaksu tähtsug 16. kuupäev

Paar head vilja- ja karja-aastat talus võimaldasid vanematel rõõmustada tublit tüdart kooli lõpetamise puhul Singeri õmblusmasina kinkimisega, mis oli tol ajal märkimisväärne rahaline väljaminek.

Täna & homme.
Kaia
 Nr. 62. Kolmapäeval, 14. märtil 1934. a. 16. aastat.

Kaitseseisukord kogu riigis.
Kindeal Laidoner määrati wägede ülemjuhatajaks. Wabadussõjalaste liidud suleti. Kõik nende ajalehed pandi kinni. Wabadussõjalaste juhid wangistatud. Poliitilised koosolekud keelati. Kogu riigis walitseb rahu.

Uue põhiseduse allakirjutamine
 1. jaanuaril 1938

William Tomingas
**VAIKIV AJASTU
 EESTIS**

Poliitilised olud Eestis olid väga segased, käis võimuvõitlus ja oli moodustatud nõ üleminekuaja valitsus. Selle juhtfiguurid Konstantin Päts ja Johan Laidoner korraldasid vastaste Vabadussõjalaste ehk Vapside liikumise likvideerimiseks 1934. aasta 12. märtsil sõjaväelise riigipöörde. Algas nn „vaikiv ajastu“.

Et uhke masin mitte kasutuna nurgas tolmu koguma ei jääks, läks Elfriede kohe neidude õmbluskursusele ning hiljem õppis pr. Brandt'i juures Rakveres veel eraviisiliselt juurdelõikust, et osata õmmelda keerulisemaid rõivaid. Õmblusoskus kulus talle hilisemas elus marjaks ära, kuigi ta sel ajal ei osanud muidugi ette aimata tulevaid äämiselt keerulisi ja raskeid aegu.

Tõendus.

Käesolevaga tõendan, et
Elfriede Suksdorf sünd. 24. veeb. 1918a.,
õppis 12 sept - 20 okt 1939a minu juhitud
rõivade juurdelõikust hää arusaamisega.

Rõivaõmbl. meistri

Elisabeth Brandt

Rakvere 30.8.39.

Tunnistan Elisabeth BRANDT'i allkirja
õigeks.
Tasumaks 20 s. suuruses käesoleval kustutatud.

Rakvere, 30. oktoobril 1939.a. Nr. 4364.

Rakvere Juuskanna
politseiametis Virumaa

gfa arv.
1939/6

20. aastate lõpu ülemaailmse majanduskriisi mõjud jõudsid ka Eestisse. Riigi rahalised sissetulekud vähenesid hoolimata ekspordi kasvust, sest kauba pakkujaid oli rohkem kui tarbijaid ning hinnad langesid. Ettevõtete sulgemine tõi kaasa töötuse kasvu. Eriti andis kriis tunda põllumajanduses, sest Eesti peamiseks ekspordiartiklikuks olid toiduained. Paljud väiketalud läksid pankrotti.

Nii ei õnnestunud vastsel gümnaasiumilõpetajal Elfriedel tööd leida ning ta jäi esialgu kodutallu appi, sest seal püüti hakkama saada vaid oma pereliikmete jõul. Uus õmblusmasingi aitas paremini toime tulla, sest kuuldused osavast õmblejannast levisid ümbruskonnas kiiresti. Nii mõnigi neiu kõndis oma leeripäeval altari ette Friida õmmeldud kleidis. Ka tema enda elegantne siidist leerikleit oli valminud neiu nobedate näppude all. Leeriskäik oli tol ajal täiskasvanuks tunnistamise kiriklik tseremoonia ning noore inimese elus väga tähtis sündmus.

**Leeripäev – Elfriede kolmandas reas
paremalt kolmas**

1930. aastate lõpupoole toimus Eestis üleriiklik kampaania - saksapärase nime eestistamine. Selle sihiks oli mõjutada eestlasi võtma seniste võõrapäraseks peetud ees- ja perekonnanimede asemele uusi, rõhutatult eestipäraseid.

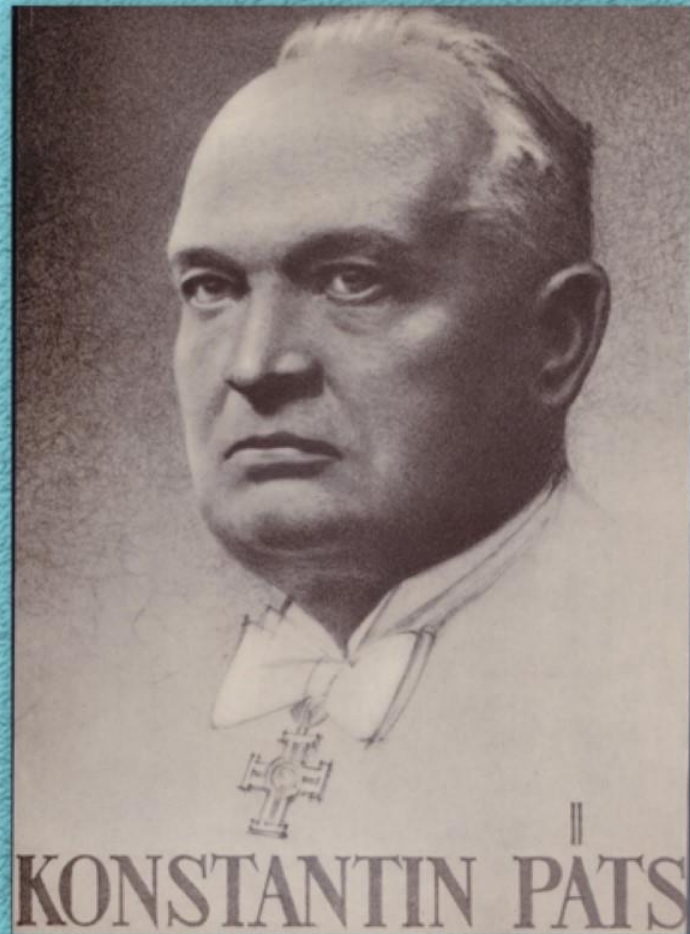
Ka Elfriede Suksdorfi perekond otsustas saksapärase perenime asemele võtta lihtsa nime Aasa. Kuigi Elfriede eesnimigi oli saksapärane, jäi see muutmata, sest niikuinii oli teda seni lihtsalt Friidaks kutsutud. Niisiis oli meie jutustuse peategelasest Elfriede Suksdorfist saanud lihtsalt ja suupäraselt Aasa Friida.

<http://kaaman.ee/sugupuu/eestistamine.html>

1938. aastal jõustunud uue põhiseaduse kohaselt oli Eesti Vabariigi riigipeaks rahva poolt valitud president. Kuna parlament ja omavalitsused esitasid vaid ühe kandidaadi, jäid rahva poolt valimised ära ja ametisse kinnitati esimene president **Konstantin Päts**.

Tema presidendiaeg kestis
24. aprillist 1938 kuni 21. juunini 1940.

Tallinn, 1. septembril 1939

Hind 5 senti

Päewalehe ERITELEGRAMM

Sõjaline tegevus algas

Hitleri päevakäsk Saksa sõjajõududele. Danzig ühendati Saksa riigiga
Saksa sõjalennukite pommirünnakud Poola linnadele ja maavägede aktsioon

Berliin, 1. 9. (ETA) (DNB) Hitler on avaldanud 1. sept. 1939.

a. sõjaväele järgmise päevakäsu:

Poola riik on keeldunud minu poolt tootetud naaberlike suhete rahulikust korraldusest. Selle asemel ta on pöördunud relvade poole. Poolas asuvalid sakslasi jälitatakse verise terroriga ja aetakse välja kodudest. Rida ühele suurriigile talumatuid piiririk-

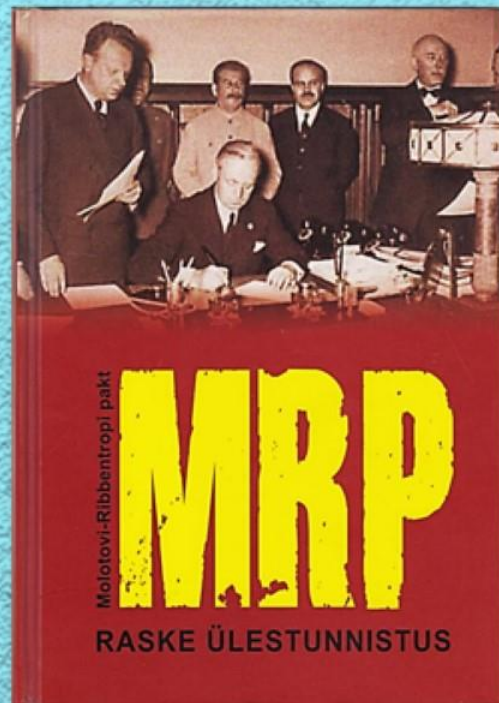
suuduste areng on võtnud dramaatilise käigu. Juba seljapiirava sõda hakkas tulema teatavalt rünnakuid piirirahajuhitud-
test ja vajalikest kokkupüüetest. Üsnel
jõrgem. Juhit Hitleri päevakäsk Saksa
vägede sõjalise tegevuseks. Samal ajal
tulevad teated, et Danzigi kaalim on ühen-

1930. aastate lõpus kogunes Euroopa kohale ähvardavaid kõuepilvi. 1939. aastal teravnes rahvusvaheline olukord kriitilise piirini.

Saksamaa hõivas Tšehhoslovakkia ja alustas suhete pingestamist Poolaga.

1. septembril 1939 tungis Saksamaa Poolale kallale ja vallandas **Teise maailmasõja**.

Enne seda, 23. augustil, olid NSV Liit ja Saksamaa sõlminud mittekallaletungilepingu (nn **Molotov-Ribbentropi pakti** ehk MRP), mille salajase lisaprotokolliga jagati omavahel Poola. NSV Liidu mõjusfääri jäid veel Soome, Eesti, Läti ja Bessaraabia, hiljem ka Leedu.

Vjatsjeslav Molotov

Joachim von Ribbentrop

28. septembril 1939 oli Eesti delegatsioon sunnitud alla kirjutama
NSV Liiduga vastastikuse abistamise paktile ja peagi marssis 25 000
punaväelast koos sõjatehnikaga Eesti territooriumile.

**VASTASTIKUSE ABISTAMISE PAKT
EESTI VABARIIGI JA N.S.V.LIIDU VAHEL.**

Eesti Vabariigi President ühelt poolt, ja
N.S.V.Liidu Ülemnõukogu Presiidium teiselt poolt,

juhitud sihist arendada sõbralikke vahekordi, mis
kindlaks määratud rahulepinguga 2.veebruariast 1920.a. ja
rajatud rippumatu riikluse tunnustamisele ja mittevahel-
segamisele teise Lepinguosalise sisesuhtes;

tunnustades, et rahuleping 2.veebruariast 1920.a. ning
mittekallaletungi ja tulide rahulisel teel lahendamise le-
ping 4.maiast 1932.a. on endiselt nende vastastikuiste suhete
ja kohustuste kindlaks aluseks;

olles veendunud, et mõlemi Lepinguosalise huvides on
kindlaks määrata vastastikuse julgeoleku kindlustamise
täpsed tingimused,

tunnistades tarvilikuks sõlmida omavahel alljärgnev
Vastastikuse Abistamise Pakt ja määratud sel eesmärgil
oma volinikeks

Eesti Vabariigi President:

Karl S e l t e r 'i, Valiministri,

N.S.V.Liidu Ülemnõukogu Presiidium:

V.M. M o l o t o v 'i, Rahvakomissaride Nõukogu Esimehe
ja Valikomisari,
kes leppisid kokku järgmisel:

- 2 -

Artikkel I.

Mõlemad Lepinguosalised kohustuvad andma üksteisele
igasuugust abi, kassaarvatus ka sõjalist, otsese kallaletungi
või kallaletungi ähvarduse tekkimise korral üheksik mis-
suguse euroopa suurriigi poolt Lepinguosaliste poolte merepiir-
ridele Balti meres või nende maapiiridele Lati Vabariigi ter-
ritooriumi kaudu, samuti ka artikkel III-näes tähendatud baas-
sidele.

Artikkel II.

N.S.V.Liit kohustub andma Eesti sõjaväele abi relvas-
tusega ja muude sõjaliste materjalidega soodustatud tingi-
mustel.

Artikkel III.

Eesti Vabariik kindlustab Nõukogude Liidule õiguse omada
Eesti saartel Saaremaal ja Hiiumaal ning Paldiski linnas baase
mere-sõjajäsevastikule ja mõned aerodroomid lennuväele rendi
õigustel sobiva hinnaga. Baaside ja aerodroomide täpsed asukohad
ja piirid määratakse kindlaks ning eraldatakse vastastikusel
kokkuleppel.

Mereväe baasidele ja aerodroomidele kaitsmaks N.S.V.Liidul
on õigus pidada omaal kuulal baaside ja aerodroomide jaoks eral-
datud piirkondades vajalt piiratud arvu Nõukogude maaväe ja
õhuväe relvastatud jõude, milliste maksimaalne arv määratakse
kindlaks erikokkuleppega.

Artikkel IV.

Mõlemad Lepinguosalised kohustuvad mitte sõlmima liite
ega osavõtmis koalitsioonidega, mis on sihtitud ühe Lepinguosa-
lise vastu.

- 3 -

Artikkel V.

Käesoleva Pakti elluviimine ei tohi mingil määral riivata
Lepinguosaliste suveräänsõigusi, eriti nende majandussüsteemi ja
riiklist korda.

Baaside ja aerodroomide jaoks eraldatud piirkonnad (art. III)
jäävad Eesti Vabariigi territooriumiks.

Artikkel VI.

Käesolev Pakt jõustub ratifitseerimiskirjade vahetamisega.
Nende ratifitseerimiskirjade vahetus leiab aset Tallinnas kune
päeva jooksul, arvates käesoleva Pakti allkirjastamise päevast.

Käesoleva Pakti kehtivuse tähtaeg on kümne aastat, misjuures,
kui üks Lepinguosalistest ei tunnusta vajalikuks ülescelda seda
Pakti ühe aasta enne tähtaaja möödumist, viimase kehtivus automa-
telt jätkub järgneval viiele aastale.

Artikkel VII.

Käesolev Pakt on koostatud kahes algkirjas, eesti ja vene
keeles, Moskva linnas, 28. septembril 1939.a.

28. septembril 1939.a.

K. Selter

W. Molotoff

KONFIDENTSIAALNE PROTOKOLL.

I.

On lepitud kokku, et Arahoida ja vältida katseid tõmmata Lepingosalisi presaps Euroopas käimasolevasse sõtta, N.S.V. Liidul on õigus selle sõja kestel hoida aerodroomide ja baaside alla eraldatud piirkondades (Pakti art. III), üksiku- te garnisonidena maa- ja õhuväe relvastatuid jõe- de üldsum- mas kuni kahekümneviie tuhande mehani.

II.

Ajuliselt, kuni baasi väljasehitamiseni Paldiski linnas (Pakti art. III), kuid mitte kauemaks kui kaheks aastaks, ar- vates käesoleva Protokolli allakirjutamise põlvast, võivad nõukogude sõjalusvad sisse sõita Tallinna sadamasse toidu- ainete ja küttega varustamiseks ning seiseks. Selle õiguse lähin kasutamise kord määratakse kindlaks eri kokkuleppega.

III.

Pakti art. I-s kokkulepitud abi antakse teise poole väl- jendatud soovil, misjuures mõlemapoolsele nõusolekul abista- miseks kohustatud pool võib, sõja korral teise poole ja kol- manda riigi vahel, jääda erapooletuks.

IV.

Käesoleva Pakti elluviimise järele valvumiseks ja sellejuures tekkivate küsimuste lahendamiseks moodustatakse pariteetlisel alusel Segakomisjon, kes töötab välja oma asjaajamise korra.

V.

Käesolev Konfidentsiaalne Protokoll on lisaks vastastikuse abistamise paktile Eesti ja N.S.V. Liidu vahel, mis sõlmitud 28. septembril 1939. aastal.

28. septembril 1939. a.

K. Peltu.

M. Molotoff

N. Liidu sõjaväe marsruut baasidesse 18.10–1.11.1939

Kaitseliidu relvade kokkukorjamine

Sõjategevus Euroopas süvendas veelgi majandusraskusi ka Eestis – selle tulemuseks oli jätkuv hinnatõus, talongid ja tööpuudus.

NÖGESESUPP

200 g nõgeseid
1 mugulsibul
50 g võid
3 spl nisujahu
3 l puljongit või vett
soola
musta pipart

Vala nõgesed üle keeva veega, loputa külma veega ja jäta sõelale nõrguma. Kuumuta hakitud sibul võis, lisa jahu ning vähehaaval puljong või vesi. Lisa nõgesed. Püreesta supp pudrunuiaga. Maitsesta soola ja pipraga. Serveeri keedetud ja hakitud munade, hapukoore ja maitserohelisega.

14. juunil 1940 algas Nõukogude Liidu sõjaline agressioon Eesti vastu, kui baaside lepingu alusel Eesti vetes asunud Vene merevägi blokeeris sadamad. 16. juunil esitas NSV Liit Eestile ultimaatumi, nõudes valitsuse kohest väljavahetamist ja Punaarmee lubamist Eesti territooriumile. Algas

Nõukogude okupatsioon.

Pandi paika uus valitsus eesotsas Johannes Vares-Barbarusega. Seejärel algas puhastus riigiparaadis ja võim läks kommunistide kätte. **Eestist sai Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik** ja **6. augustil 1940** inkorporeeriti Eesti NSV Nõukogude Liidu koosseisu.

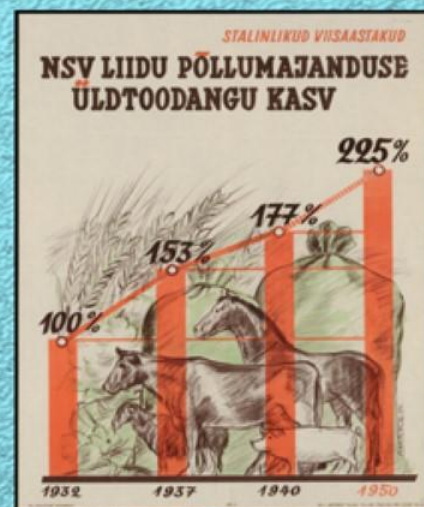

Andrei Ždanov tervitab meeleavaldust
21. VI 1940 Pikal tänaval
NSV Liidu saatkonna rõdul

Johannes Varesse nukuvalitsus
(21. VI 1940 - 25. VIII 1940)
koos kaastöötajatega pärast 21. VI 1940.

Majandusreformide käigus riigistati ehk natsionaliseeriti ettevõtted, firmad ja asutused, isegi suurematest elumajadest pool elamispind. **Maareformi** käigus võeti ära maad kirikult, kohalikelt omavalitsustelt ja maalt lahkunutelt, kes olid sõja eest põgenenud. Suurtalunike maadelt tehti äralõiked ja need anti uusmaasaajatele. Uusmaasaajate pisitalud polnud elujõulised, nende keskmine suurus oli kõigest 11 hektarit. Taludele pandi põllumajandussaaduste sundmüügi kohustus riigi määratud madalate hindadega, lisaks kehtestati põllumajandusmaks. Talupoegade abistamise sildi all **loodi masina-traktorijaamad** ja **hobulaenutuspunktid**, mis pidid maal saama sotsialismi tugipunktideks ja ette valmistama põllumajanduse kollektiviseerimist; asuti organiseerima **sovhoose** ja **kolhoose**.

Koos nõukogude võimuga algas ka **kultuurirevolutsioon**. Propaganda ja tsensuur käis täie hooga ja näiteks Eesti Vabadussõda maininud kirjandust hävitati, muudeti teatrikavasid jne. Kõikvõimalikel tasanditel tegutses Glavlit (*Главное управление по охране государственных тайн в печати при Совете министров СССР*), mida juhtis Eestis Olga Lauristin. Ajalehed vahetasid nimesid: Uuest Elust sai Rahva Hääli, Päevalehest Kommunist ja Postimehest Tartu Kommunist. Need lehed nõretasid väga selgelt ainult ühest ja õigest propagandast. Kultuurirevolutsioon tõi kaasa massiliselt tõlkeid nõukogude ilukirjandusest, ühiskondlik-poliitilise kirjanduse väljaanded, propagandistlikud plakatid ja riigijuhtide paraadportreed. Hävitati varasemaid kultuuriväärtusi - mälestussambaid, raamatuid, suleti ühinguid ja seltse. Algasid repressioonid endiste riigitegelaste, majandusnimeste, intelligentsi vastu, keda kõiki süüdistati tegevuse eest endises iseseisvas Eestis. Enamik saadeti NSV Liidu vangladesse, osa hukati kohapeal.

Repressioonid said erilise hoo sisse 1941. aasta 14. juunil, kui massiküüditati üle 10 000 inimese. Täisealised mehed vangistati, neist enamik hukati, naised-lapsed saadeti asumisele Venemaa avarustesse. Hirm ja õud hiilisid ringi inimeste seas. *Õnneks läks küüditamise karikas Aasade perest mööda, sest suhteliselt väike talu ja suur pere ei olnud võimaldanud rikkusega silma paista ega jäänud ka selle elanikud iseseisva vabariigi ajal millegi erilisega silma.*

Vasakult esimene
Hjalmar Mäe,
teine
Karl-Siegmund
Lizmann

22. juunil 1941. aastal puhkenud Nõukogude-Saksa sõja algperioodil tungis Saksa armee pärast Leedu ja Läti vallutamist 7. juulil üle Eesti piiri. Augustis vallutati Tallinn, oktoobris Saaremaa ja Hiiumaa.

Algas Saksa okupatsioon. Eestist moodustati kindralkomissariaat eesotsas kindralkomissar Litzmanniga, selle kõrvale eestlastest koosnev Eesti Omavalitsus, mida juhtis Hjalmar Mäe. Uue valitsuse ajal aga jätkusid massilised repressioonid. Kultuuripoliitika oli suunatud saksastamisele ja natsismi ideoloogia levitamisele. Majanduse esmaülesandeks sai Saksa sõjaväe ja Saksamaa tsiviilelanikkonna varustamine, seepärast püüti ruttu üles ehitada sõjas kannatada saanud tööstus. Taludele määrati kohustuslik müüginorm, mis raskustest hoolimata lubas talul elada ja siiski normaalselt toota. Üldine elatustase aga langes, eriti linlastel, kelle varustamine toimus kaardisüsteemi alusel, eriti raske olukord oli tööstuskaupadega

Personalausweis Isikutunnistus

Nr 29918

Familiennamen Aasa
Perekonnanimi
Vorname Efriede
Nimi
Geburtsdatum u. Ort 24.03.1918 Lem. Wolfswanz
Sünniaeg ja -koht
Jetziger Wohnort Lem. Wolfswanz-Hundisaba
Praegune elukoht
Beruf Ländarbeit - põllutöö vald
Amet
Den Personalausweis
ausstellende Behörde Gemeindeverw. Wolfswanz
Isikutunnistuse
väljaandja asutus Hundisaba vallavalitsus

18. juunil 1942

Fingerabdruck

Näpupõljeend

Postleitzahl Kommune
Gemeindeälteste — Vallavanem

Stempel
Pitser

H. P. P.
Sekretär

Unterschrift des Inhabers
Isikutunnistuse omaniku allkiri

BEZUGSBÜCHLEIN OSTURAAMAT

Str. A Nr. 198358

DIREKTORIUM FÜR WIRTSCHAFT UND
TRANSPORTWESEN
MAJANDUS- JA TRANSPORTDIREKTORIUM

JUHISED.

1. Osturaamat ei asenda isikutunnistust. Osturaamat õigustab raamatutes märgitud omanikku raamatute põhjal väljaantud kaartide ja ostulubade kasutamiseks, samuti nende kaupade ostuks, mis erikorralduste kohaselt alluvad kitsendustele.

2. Osturaamatu põhjal väljaantud kaardid ja ostulubad on maksivad ainult seoses osturaamatuga.

Kaupmehele ei ole lubatud kaartide ja ostulubade järgi välja anda mingisuguseid kaupu, kui ostjal ei ole ette nähtud osturaamatut, kua tema poolt esitatavad kaardid on sisse kantud.

3. Kaupa, mis erimääruste kohaselt alluvad müügikitsendustele, tuleb kaupmeestel osturaamatu järgi ainult vastavas määruks ettenähtud koguses müüa.

4. Osturaamatut ja selle põhjal väljaantud kaarte ja ostulube tohib kasutada ainult osturaamatu omanik; teisel isikul on see lubatud ainult siis, kui ta teostab kaubaostust osturaamatu omanikule.

Juudi soost isikule väljaantud kaartide, ostulubade ja osturaamatute järgi tohib kaupu välja anda ainult juudi soost isikule.

5. Elukoha muutmise puhul tuleb osturaamatu omanikul oma uus elukoht teha teatavaks vastavale omavalitsusasutisele 7 päeva jooksul.

6. Osturaamatu kaotamisel tuleb sellest teatada vastavale omavalitsusasutisele, kua kaotaja kulu avastab raamatu kehtetaks tunnistamise kuulutuse Ametlikus Teatajas.

7. Juhul, kui osturaamat on kadunud, võib kaartide ja ostulubade omanik neid kuni uue osturaamatu väljaandmiseni kasutada ainult omavalitsusasutise kirjaliku loaga.

8. Osturaamatu omanikul tuleb rangelt kinni pööda kõigist osturaamatu kasutamise ja kaupade osta kohta käivatest määrustest ja juhistest.

9. Nõudmisel tuleb osturaamat esitada kõigile järelevalveasutistele ja ametisikule ning kauba ostmisel kaupmehele või käsitöömehele.

10. Isikuid, kes eksivad ebaseaduslikult või sihilikult kehtivate määruste või juhistega vastu, karistatakse.

Majandus- ja Transportdirektorium.

Saksa okupatsiooni ajal reguleeris raharinglust uute võimude 29. novembri 1941. aasta määrus, mis kehtestas Eesti-siseseks maksevahendiks idaalade jaoks käibele lastud riigikrediitkassa paberrahad ja mündid, Saksa vahetusraha 1–10 pennini ning NSVLi rahamärgid. Peale nende võis sõja-aastail mõningaid kaupu omandada ka nn punktide eest, mida omakorda anti lina, villa jms vastu. Punktid käibisid kogu Baltikumis ja neid valmistati Riias. Kõik need maksevahendid kehtisid Eestis Saksamaa ülemvõimu lõpuni 1944. aastal.

Ka seiklushimuline Elfriede otsis sel keerulisel ajal võimalusi ise rahaliselt toime tulla ja samas ka maailma näha ning elukogemusi hankida. Ta haaras koos sõbrannaga 1943. aasta lõpus kinni tööpakkumisest minna Saksamaale koduabilisteks. Perekond Frankfurt an der Oderi linnas, kuhu tema sattus, oli sümpaatne ja intelligentne. Pereisa töötas arstina, pereproua oli kodune ning peres oli kaks algkoolieas tütart. Koduabilisse suhtuti sõbralikult, teda koheldi kui võrdväärset pereliiget ja kaasati perekondlikesse ettevõtmistesse. Mõistagi ei tohtinud ta unustada sealjuures oma põhikohustusi.

Vahepeal oli Friidani Saksamaal jõudnud teade ema surmast ja muldasängitamisest, kus tütrele polnud võimalik osaleda. Sõda oli suure pere liikmed kõik laiali paisanud ja kodutalu tules hävitanud.

Sõja edenedes oli selge, et sakslastel ei õnnestu Eestis lõplikult kanda kinnitada. Saksamaa leivavanemad soovitasid sel äärmiselt segasel ajal, kui Eestis puudus kindel rindejoon ja lahingud liikusid ühest kohast teise, Elfriedel tungivalt jääda Saksamaale, sest koju naastes oli oht jääda venelaste ja sõja küüsi. Koduigatsus oli aga nii tugev, et neiu otsustas iga hinna eest koju tagasi jõuda – olid ju seal kõik tema allesjäänud kallid inimesed! Niisiis õnnestus tal 1944. aasta lõpus jõuda kodumaale. Kuna kodutalu Virumaal oli hävinud, leidis ta esmase varjupaiga vanema õe juures Viljandimaal.

ARBEITSAMT NARWA
NARVA TÖÖAMET

1. Jede Beschäftigung ohne Arbeitspass ist verboten.
2. Der Passinhaber hat seinen Arbeitspass bei Antritt einer Beschäftigung sofort dem Betriebsführer auszuhändigen.
3. Der Betriebsführer füllt die Spalten a-d aus und gibt den Arbeitspass sofort zurück.
4. Nach Beendigung des Arbeitsverhältnisses füllt der Betriebsführer die Spalten e, u. f aus und gibt den Pass umgehend an den Passinhaber zurück. Der Passinhaber hat sich unverzüglich beim Arbeitsamt zu melden.
5. Der Arbeitspass ist eine amtliche Urkunde. Jede eigenmächtige Eintragung oder Änderung ist untersagt. Vermerke über die Leistungen des Passinhabers dürfen nicht angebracht werden.
6. Wer gegen diese Bestimmungen verstößt, wird bestraft.

ARBEITSPASS
TÖÖPASS

Nr.

Für Kellele

Geb. 1
Sünnia

Fam. St.
Perek s

Anschrift
Überschrift

Beruf
Einkaufse

Berufsgruppe
Elukutsegr. ja

Ausstellungstag
Väljakirj. korp.

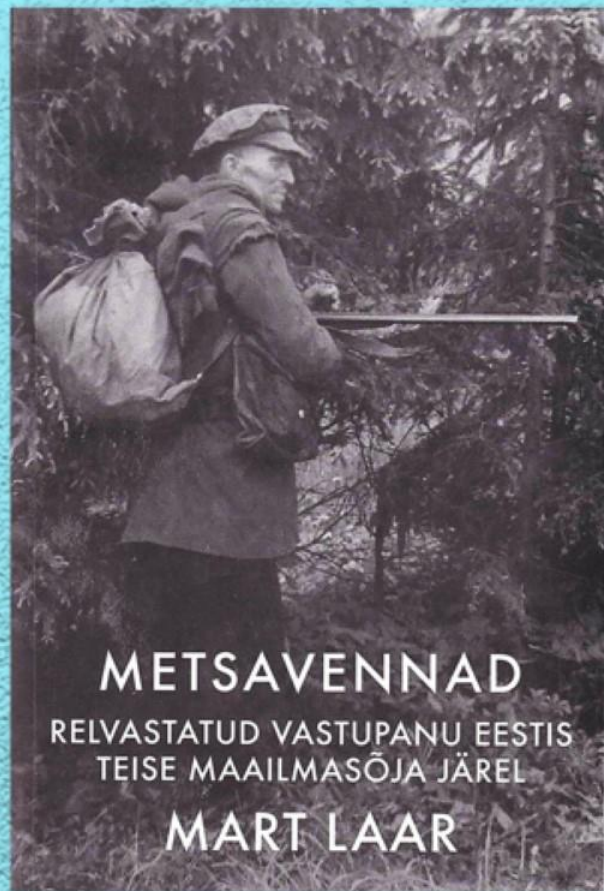
[illegible]

Hr. Karl Zepke
Frankfurt/Oder.
Linnébldstr. 2.
nach
Obern bei Bamberg
Münchfranken

1944. aastal algas Punaarmee pealetung ja veebruari algul rajati esimesed tugialad Narva jõel. Algasid mitu kuud kestvad võitlused Narva pärast. Märtsis pommitas Nõukogude lennuvägi üksteise järel puruks Narva, Tapa ja Tallinna. Suvel toimus raske lahing Sinimägedes, augustis hõivas Punaarmee Tartu, septembris langes Tallinn, seejärel Viljandi, Pärnu, Haapsalu. 24. novembril heisati punalipp viimases lahingupaigas Sõrve poolsaarel. Algas taas Nõukogude okupatsioon ja uued repressioonid. Uue nõukogude okupatsiooni eest õnnestus Läände põgeneda umbes 75 000 inimesel. Paljusid võttis merel torm ja miinid ning Nõukogude sõjalaevade ja lennukite tuli.

1945. aastal ametlikult lõppenud sõda ei lõppenud aga veel niipea. Juba varem, 1944. aastal, oli pead tõstnud relvastatud vastupanu nõukogude võimule – **metsavendlus**. Loodeti, et suudetakse taastada Eesti iseseisvus ja oodati selleks abi lääneriikidelt. See „sõda pärast sõda“ oli ohvriterohke mõlemale poolele. Julgeolekuorganid arreteerisid ja represseerisid neid, kes olid võimule ebalojaalsed. Metsavendade abistamine pani surmaohtu ka metsavendade abistajad endid.

Viljandimaa väikeses alevikus, mille ligidal meie jutustuse peategelane varjupaiga leidis, oli vapralt vahelduva eduga sõjaaja tingimustes tegutsenud tagasihoidlik raamatukogu.

Ka Saksa okupatsiooni ajal ilmus lisaks õpikuile mõningal hulgal ilu- ja põllumajanduskirjandust, vähem ühiskondlik-poliitilist.

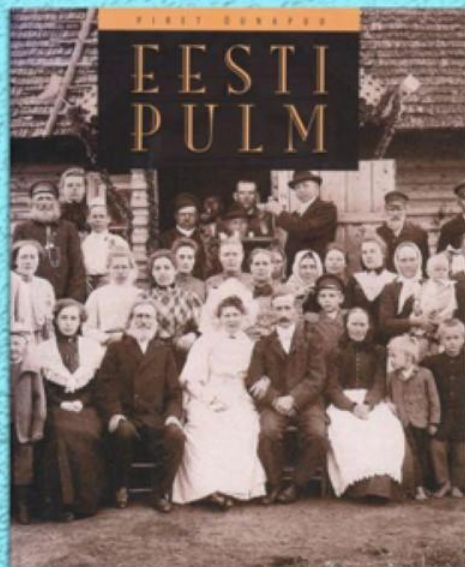
Nõukogude võim oli küll saabudes selle riieleid nn ebasoovitavatest raamatutest lagedamaks muutnud, kuid mingit lugemisvara leidis siiski.

Kuna ajutine raamatukoguhoidja soovis esimesel võimalusel ameti maha panna, asus Elfriede tööle Soopealse külaraamatukogus.

Tagasihoidlikust raamatukoguhoidja palgast tuli aga noore nõukogude võimu toetuseks loovutada veel osa rahast nn. sõja- ja hiljem sõja lõppedes riigilaenuobligatsioonide jaoks. Nende ost oli töötajale „vabatahtlik sunniviisiline“.

***Aga ei sõda ega julm sõjajärgne aeg suutnud inimestes
kustutada võimet armastada ja soovi oma peret luua.
Parimas eas naistel ei olnud sealses maakohas küll head
kaasade valikut – sõda, küüditamine ja metsavendlus olid
hõrendanud sobivate kandidaatide ridu. Siiski leidis tubli
noormees Rihard Urram, kes oli särtsakale neiu Friidale
silma jäänud ja nii peeti peagi 1948. aasta suvel
tagasihoidlikult rõõmus pulmapidu maha.***

Pärast sõda lubas nõukogude vennalike rahvaste armastav isa
Jossif Stalin kõik oma lapsed lahkesti helgesse tulevikku viia...

ja siis see algas ...

Riigis lõpetati ka juba 1940. aastal alustatud maareform, mis juba eos oli tegelikult ebaõnnestunud ja suuri inimestevahelisi pingeid põhjustanud. Reformi ebaõnnestumisi püüti siluda sovhooside ja masina-traktorijaamade (MTJ) moodustamisega. Ka noor abielumees Riks sai kohalikus MTJ-s traktoristina tööd. Noorte elu hakkas raskustest hoolimata tasapisi rõõpasse minema. Friida õe pere sai 1947. aastal tunnistuse maa põliseks kasutamiseks andmise kohta.

23. juulil 1940 a. Maadeldaratsi-
nemi ja Eesti NSV Ülemnõukogu 17.
septembri 1944 a. Maadeldaratsi alusel
on kinnitatud akt. Viljandi
maadeldaratsi kinnitamisest. Kõik-
gi kinnitamisest poolt, milja andud
Maadeldaratsi. Maadeldaratsi
(Maadeldaratsi, mis jätud maadeldaratsi)
selle kätte, et tema ja ta perekon-
na nimelt on kinnitatud ja põliseks pi-
damiseks kinnitatakse. Viljandi
maadeldaratsi, Põltsamaa vallas,
Viljandi kalla nimega,
Kalla kalla andud
maadeldaratsi (kalla) kinnitatakse 11.4.40
3. kinnitamisest
21.11.40 kalla kinnitatakse
Kinnitatakse maadeldaratsi poolt

Viljandi 1. märtsil 1947 a.
(Viljandi Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse)

Viljandi Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse

Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse

Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse
Maadeldaratsi kinnitatakse

EESTI
NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIK
VABARIIK
ЭСТОНСКАЯ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКА

AKT Nr. 40

TALUPIDAJATELE MAA PÕLISEKS
PIDAMISEKS KINNISTAMISE KOHTA

АКТ НА ВЕЩНОЕ ПОЛЬЗОВАНИЕ
ЗЕМЛЕЙ КРЕСТЬЯНАМИ

Seadusega määratud piirs ta-
lumajapidamiste all olev maa kinnis-
talatuse nait kasutaja ja põliseks pi-
damiseks.

(Eesti Nõukogude Sotsialist-
liku Vabariigi Konstitutsiooni
(põhiseaduse) § 9)

"Selle, ja
muu kinnitatakse
kinnitatakse kinnis-
talatuse nait kasutaja
ja põliseks pi-
damiseks"

**Vaevalt aga oli maa inimestele jagatud,
kui võimuladvik võttis 1947. aastal suuna kolhooside loomisele ja
alustati kulakute väljaselgitamist. Kulakuteks peeti kõiki talupoegi,
kes olid kasutanud palgatööjõudu või kellel oli põllutöomasinaid.
Nendele pressiti peale kõrged maksud ja saaduste riigile müümise normid.**

**Vastupanu murti 1949. aastal
uue kohutava küüditamise lainega.**

Esimene kolhoos asutati 1947. aastal Saaremaal. Massiline kollektiviseerimine toimus pärast märtsiküüditamist aastatel 1949-1952. Sageli olid algusaastail kolhoosnike ainsaks elatusallikaks napil õueaiamaal kasvatatavad saadused ja paremal juhul ka lehm. Häda sunnil toimus pidev varastamine, mille eest olid ette nähtud väga karmid karistused.

***Friida ja tema õe pere
pääses 1949. aasta küüditamisest
seegi kord, sest sest nende talu
oli vähem kui 20 hektarit suur ja
pere astus ka vastupanuta kolhoosi.***

SIGRID RAUSING

KÕIK ON SUUREPÄRANE

Mälestusi Eesti kolhoosist

Niisuguses hirmuõhkkonnas saavutatigi kolhooside loomine. Ühistöö aga kaotas peremehetunde ja hoolimatus sai kolhoositöö normiks põhimõttel „mõisa köis, las lohiseb“. Riigi põllumajandus oli väga kehvast olukorras, maal elati „peost suhu“, hädast aitas välja väike isiklik abimajapidamine, aga sellelegi olid kehtestatud ranged normid.

Kolhoosielu koledusest pääsemiseks siirdus noor abielupaar Urramid rajoonikeskusesse Viljandisse, et linnas paremaid võimalusi leida. Elfriede sai tänu varasemale töökogemusele koha rajooniraamatukogus ja Riks võeti tööle Viljandi tuletikuvabrikusse autojuhiks.

Elfriede põhitööks oli lugejatele raamatute laenutamine, aga ta lõi agaralt kaasa ka raamatukogu ürituste korraldamisel. Eriti hingelähedane oli talle raamatunäituste koostamine, kus ta kõlavate nõukogulike pealkirjade varjus püüdis kajastada eestluse ja iseseisvuse vaimu. Suviti tehti ühiselt tööd raamatukogumaja taga asuvas suures aias, toredad olid ka raamatukogutöötajate reisirid vennalikesse nõukogude vabariikidesse.

Palgad olid küll väikesed, aga toiduainete hinnad suhteliselt mõistlikud, nii et pere oli söönud.

Raskem oli tarbekaupadega. Friida oli kirklik lotomängija, lootuses võita mõni majapidamismasin või kopsakam rahaline võit. Populaarseks lotoks tol ajal oli ENSV raha ja asjade loterii, mille võitude tabel ilmus vabariikliku ajalehe „Rahva Hää!“ lisana ja kust sai piletinumbri järgi vaadata, kas oled õnnelik võidupileti omanik või mitte.

Peale 1961. aasta rahareformi maksis pilet 30 kopist.

The image features a collage of Estonian money and goods lottery tickets. In the top left is a 1961 ticket with a blue and pink design, labeled "1961. A. RAHA- JA ASJADE LOTERII" and "ЛОТЕРЕЙНЫЙ БИЛЕТ", with ticket number 061 and serial number 48075. In the bottom left is a 1976 ticket with a green and yellow design, labeled "1976. A. RAHA- JA ASJADE LOTERII" and "ЛОТЕРЕЙНЫЙ БИЛЕТ", with ticket number 007 and serial number 10036. In the top right is a 1976 ticket with a green design, labeled "1976. A. RAHA- JA ASJADE LOTERII" and "ЛОТЕРЕЙНЫЙ БИЛЕТ", with ticket number 205 and serial number 06196. In the bottom right is a 1976 ticket with a green design, labeled "1976. A. RAHA- JA ASJADE LOTERII" and "ЛОТЕРЕЙНЫЙ БИЛЕТ", with ticket number 05210 and serial number 052.

30 kop.

OSTKE RAHA- JA ASJADE LOTERII PILETEID!

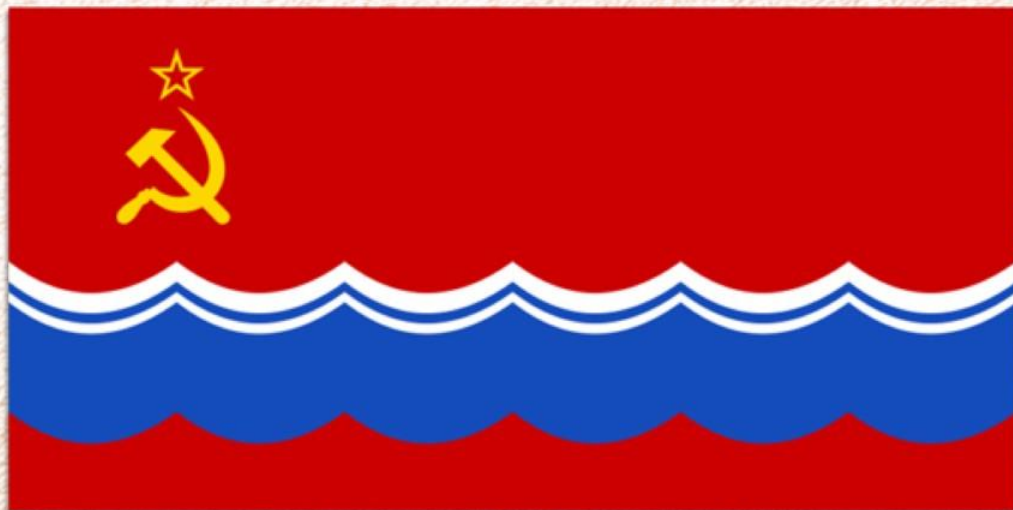
VÕITUDE LOOSIMISED: 23. juulil, 3. septembril, 20. oktoobril, 10. detsembril

1961. aastal korraldati Nõukogude Liidus taas rahareform, millega suurendati vahepeal odavnenud rubla väärtust kümme korda. Ühtlasi ilmusid käibele uue kujundusega rahatähed.

Frieda ja Riksi tütred Ege, Elle, Nele ja Valli aastal 1964

Põllumajandus oli pärast NSVLiidu juhi Stalini surma ja Nikita Hruštšovi võimuletulekut hakanud madalseisust toibuma, ka tööstus arenes hoogsalt ja linnas oli kergem napi palgarahaga toime tulla.

Neli tüdrukut vajasisid ju toitu ja riideid, samuti oli vaja lapsehoidjate abi, et nelikute ema saaks võimalikult kiiresti kutsetööle naasta. Ema- ega isapuhkusest polnud tol ajal veel undki nähtud. Tihti päästis suuremast kitsikusest pereisa Riksi suhteliselt hea palk. Üldine avatuse meeleolu ja optimismi suurenemine tuleviku suhtes iseloomustas saabunud perioodi kui „kuldseid kuuekümnendaid“.

Nõukogude aeg ja inimene

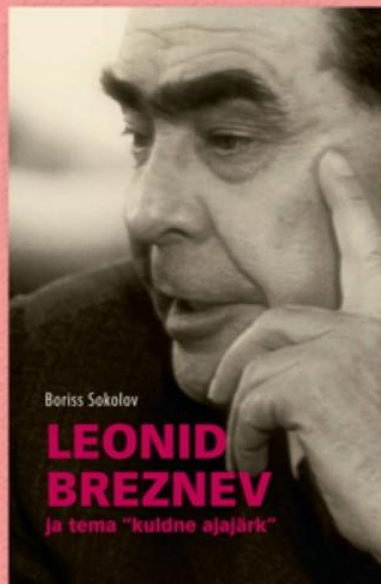
MEIE MÄLESTUSED

AARE LAANEMÄE

Kuldsed Tartu tudengi mälupildis kuuekümnendad

Kuuekümnendate kuldne sära aga hakkas õige pea tuhmuma, kui NSV Liidus tuli võimule uus riigijuht Leonid Brežnev. Algas nn „kruvide kinnikeeramise poliitika“, mis toimis ka Eestis. 70. aastatel hakati ellu viima poliitikat, et kujundada kõik Nõukogudemaal elavad rahvad ühtseks nõukogude rahvaks. Eestis tähistas see intensiivse venestamispoliitika algust. Vene keele pidid omandama eestlased, kuid eesti keelt siiasaabunud muulased mitte. Migrantide sissevool oli rikkunud demograafilise tasakaalu ja pingestusid suhted põliselanike ja sisserännanute vahel. Lisaks viibisid linnades ka Nõukogude sõjaväelased, kes omakorda rahvuslikke pingeid lisasid. Oma meelsuse avaldamisega pidi aga väga ettevaatlik olema, sest nii mõnigi kord olid seintel „punased kõrvid“.

Raamatukogus hakkasid lugejateks umbkeelsed venelased, nii et Friidal tuli olude sunnil nendega vene keelt purssida. Uute lugejate tarvis tuli osta juurde rohkem venekeelset kirjandust. Väga tähtis oli poliitilise kirjanduse laenutamine.

Ka kooliõpilastest tütreid pidid hoolega vene keele ilu tundma õppima ning suurvaimude Puškini ning Lermontovi poeeme pähe õppima.

Kirjanduse väljaandmist kontrollis tsensuur ja aeg-ajalt puhastati riigileid vahepeal vaenulikeks osutunud autorite loomingust, mille täitmist kõrgemalt poolt ka hoolsalt kontrolliti.

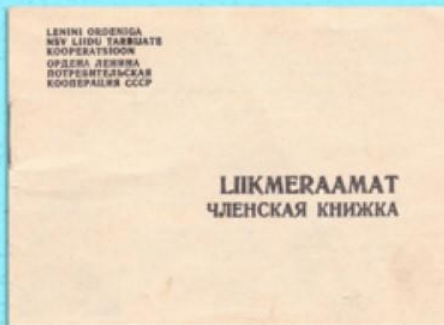

70. aastatel algas allakäik nii tööstuses kui põllumajanduses, süvenes toiduainetekriis ja varimajandus. Kuna kõigest oli puudus, sai paremini elada, kui vajalikes kohtades oli „õigeid tutvusi“, vajaminevat hangiti „leti alt“.

Isegi raamatukogus tekkis Friidal oma tuttavate lugejate ring, kellele saabunud uut kirjandust „leti alt“ jagati. Vähemalt tulesüütamisega kodus ahju või pliidi alla probleeme polnud, sest tänu Riksile jätkus alati tikke ja oli neid tagavaraks.

Nii jõudsid nii mõnedki keelatud teosed Friida koju ning ärksate nelikute käe- ja nägemisulatusse.

Nii hakkasid neli tütart juba varakult lisaks vanemate õpetustele ka kirjasõnast elutarkust koguma. Raamatutest said nende eluaegsed sõbrad ja hiljem vaikivad töökaaslased, sest kõik neli omandasid ema eeskujul raamatukoguhoidja elukutse. Tütred, tööleasumise ajaks juba mõned ka pereemad, said järgemööda Viljandi raamatukogusse tööle, niipea, kui seal mõni töökoht vabanes. 2015. aastaks olid elu keerdkäigud nad kõik viinud lõpuks Viljandi Linnaraamatukogusse.

70. aastate lõpupoole ja 80. aastatel süvenes toidu- ja tarbekaupade defitsiit veelgi. Töökollektiivide ametiühing jagas autoostulubasid, vaipu ja autokumme, külanõukogu sekretär tolmuimejaid, tarbijate kooperatiivi liikmed said osta kangast, niiti, aluspükse, vanapaberi vastu sai raamatuid või plekist purgikaasi. Tuli ette, et tütardele tuli vähegi moekamate hilpude saamiseks Friidal seista tunde kangapoe järjekordades ja öösiti vana truud Singeri-masinat vuristada Et üldse kohalikust kaubandusvõrgust midagi saada, pidi olema Tarbijate Kooperatiivi liige.

Kuna pidevalt oli vaja defitsiidijärjekordades seista, otsustas Elfriede pere hea toimetuleku nimel selle järjekorratöö enda südameasjaks võtta ja siirdus 1984. aastal pensionile. Üheks põhjuseks oli ka valmistumine vanaemarolliks, sest tütre peresse oodati juba esimest lapselast. Pikaajalise kohusetruu töö eest raamatukogunduses pälvis ta Tööveterani medali.

Peale Brežnevi surma upitati NSV Liidu etteotsa järjestikku paar haiget ja raugaeas peasekretäri: Juri Andropov (1982-1984) ja Konstantin Tšernenko (1984-1985), kelle valitsemisajad kujunesid lühikesteks ja kuulsusetuteks.

1985. aastast hakkas lagunevat impeeriumi juhtima Mihhail Gorbatsšov, kes oli oma eelkäijatest põlvkonna jagu noorem mees. Püüdes veel päästa, mis päästa annab, proovis ta võidelda viina ja korruptsiooni vastu, juurutada uut moodi mõtlemist, teha majandusreforme.

Suures utmise tuhinas kujunes aga nii, et esialgu majanduslikena kavandatud reformid võtsid poliitilise iseloomu ja kokkuvõttes destabiliseerisid ning lõhkusid seni jõuga koos hoitud NSV Liidu. Kõik kunagi vennalikku nõukogude rahvaste perre kuulunud rahvad on selle eest Mihhail Gorbatsšovile igavesti tänulikud.

NSV Liidu välispoliitika ja majandus
oli jõudnud ummikseisu.

Eestis algas uus ärkamisaeg ja
iseseisvuspüüdlused
said uue jõu.

1987. aastal esitatud loosung *IME –
Isemajandav Eesti* – oli idee, mille
ümber rahvas võiks koguneda.

1988. aastal tekkis poliitiline
massiliikumine

Eestimaa Rahvarinne,

loodi *Eesti Muinsuskaitse Selts*

ja esimene poliitiline erakond *Eesti
Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP).*

1988. aasta soe kevad ja suvi tõid noori
Tallinna Lauluväljakule nn
öölaulupidudele.

Eestimaa
Rahvarinne

Eesti Rahvusliku
Sõltumatuse Partei

Eesti
Muinsuskaitse Selts

**EESTIMAA
RAHVARINNE**

**HARTA
ÜLDPROGRAMM**

**Rahvarinne
1988**

(Kakskümmend aastat hiljem)

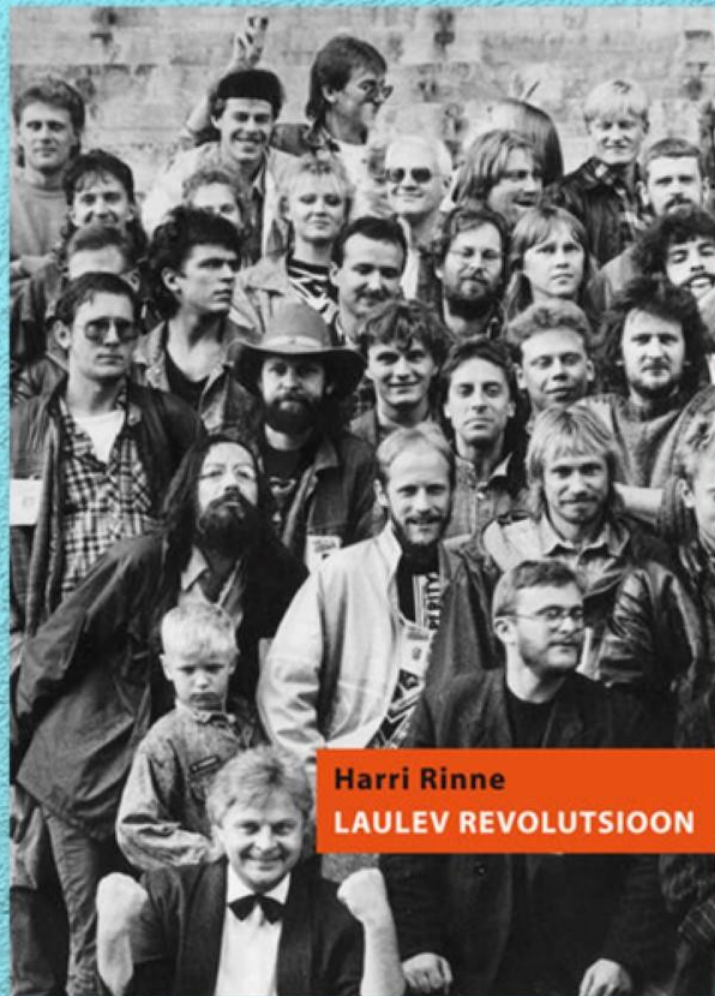
Tuttavate pool pealinnas ööbinud Nele, Valli, Ege ja Elle hääled olid samuti „Kungla rahva“ laulmisest kähedad ja neiud ise energiat ning protestivaimu tulvil. Lehvitati juba sinimustvalgeid lippe ja kanti rinnas rahvusvärvides rosette.

Rahvusliku tõusulaine tippsündmuseks oli aga aasta suurüritus „Eestimaa Laul“ Lauluväljakul. See oli suursündmus paljude eesti perede jaoks. Lahke naabrimehe autosse pressitud ja pealinna sõidutatud Riks ja Friida laulsid kaasa, kus oskasid. „Meil aiaäärne tänavas“ tõi lausa pisarad silma, nii ülev oli kõik.

*23. juunil legaliseeriti rahvusvärvid sini-must-valge.
Oli alanud protestiliikumine, mida kutsuti
laulvaks revolutsiooniks.*

Ei ole üksi ükski maa

Harri Rinne
LAULEV REVOLUTSIOON

16. novembril 1988 võttis ENSV Ülemnõukogu vastu suveräänsusdeklaratsiooni , millega kuulutati, et Eesti on suveräänne riik.

Vastukaaluks organiseerusid ka impeeriumimeelsed jõud ja moodustasid nn Interrinde (Internatsionaalne Liikumine), mida mahitas Moskva ja mis muutus ajapikku üha sõjakamaks. Interrinde algatusel moodustati streigikomiteed, korraldati miitinguid, moodustati poolsõjaväelisi salku, tehti impeeriumimeelset propagandat, nõuti Kirde-eesti autonoomiat jms.

1989. aastal tulid poliitilised erimeelsused eriti teravalt esile. Võeti vastu keeleseadus eesti keele kaitseks, 24. veebruar kuulutati iseseisvuspäevaks ja riigipühaks, sai alguse kodanike komiteede liikumine, kelle eesmärgiks oli Eesti iseseisvuse taastamine juriidilise järjepidevuse alusel.

Eesti kodanike komiteed töend nr VIL 1237

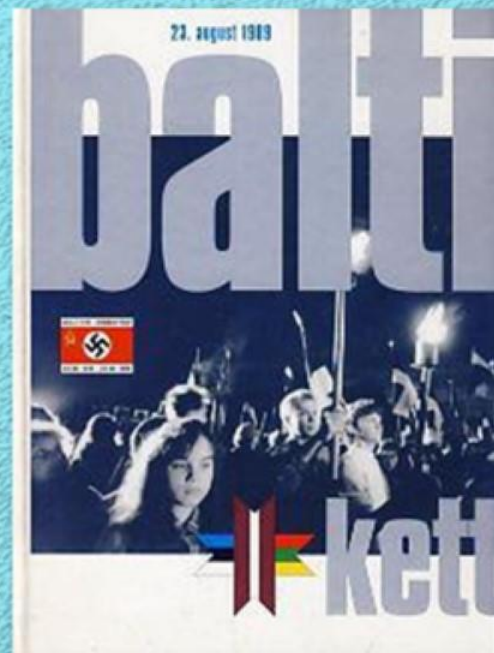
Viljandi linn

Komitee nimi (kihelkond, maakond, linn)

Elfriede Urram

on registreeritud kui Eesti Vabariigi kodanik

kuupäev 19. juuli 1989 komitee esimees

23. augustil 1989. aastal korraldasid Eesti, Läti ja Leedu rahvarinded 600 km pikkuse inimketi Tallinnast Vilniuseni, mis läks ajalukku unikaalse Balti ketina.

Kõik Urramite tütreidki seisis käsikäes selles ketis, pea kohal uhkelt lehvimas äsja nõelasilmast tulnud ema valmistatud Eesti sinimustvalge ja skandeerisid „Vabadus! Vabadus!“

1990. aasta mais üritas Interrinne vallutada Toompea lossi ja viia Eestis läbi riigipööre. Valitsuse kutsel Toompeale saabunud rahvahulk tõrjus aga ründajad tagasi. Samal päeval alustati Kodukaitse loomist, juba varem oli taasasutatud Kaitseliit.

Kaitseliidu liikmeks soovis ennast kirja panna ka Richard Urram; kahjuks arvasid sealsed asjamehed vanahärra sõjaväeliseks tegevuseks küll liiga eakaks. Aga vähemalt väaris tunnustamist tema hea tahe.

Eriti halb oli 80. aastate lõpus - 90. aastate alguses majandusolukord.

1991-1992 toimus hüperinflatsioon, sest siseturu hinnad lasti vabaks: näiteks võrreldes 1990. aasta 3. kvartaliga olid hinnad 1992. aasta juuniks kasvanud 33 korda! 1989-92 olid kasutusel talongid, mille alusel sai hea õnne korral osta bensiini, alkoholi, suhkrut, tikke, seepi, jahu, soola, kohvi...

Halvasti käis ka perekond Urrami käsi, sest pereisa Rihard oli kogemata kombel sattunud suhkrujärjekorras tekkinud kakluse keskele, kus keegi vihane naisterahvas talle traadist ostukorviga õnnetu obaduse oli läkitanud. Sellest jäi Riks pikaks ajaks põdema ja südagi hakkas tunda andma.

1991. aastal üritas Nõukogude Liit toore jõuga Balti riikide seaduslikud valitsused kukutada, rünnates sõjaväega tsiviilobjekte. Lääneriigid mõistsid selle karmilt hukka. Siiski nõustus Venemaa president Jeltsin Baltimaade iseseisvust tunnustama. Suvel olid enamus Nõukogude liiduvabariike nõus sõlmima uue liiduleppe, mis annaks vabariikidele suuremad õigused. Baltimaad ja Gruusia sellega ei nõustunud. Seepeale korraldati Moskvas sõjaväeline riigipöördekatse – augustiputš. Plaan nägi ette koos võimuvõtmisega Moskvas allutada uuesti ka Baltimaad. Eestisse saadeti Pihkva dessantvägede kolonn.

Pereisa Riks jälgis suure mure ja kaasaelamisega sündmuste kulgu telerist, mille juurest ta hetkekski lahkuda ei raatsinud. 19. augusti hilisõhtul leidis Friida kalli kaasa oma tugitoolist igavesti uinununa, süda oli närvipingele alla vandunud. Nägemata jäid ka vabas riigis sündinud lapselapsed.

Barrikaadidel Eesti

Mihhail Gorbatsšov kõrva teine mees, kellele Eestimaa ja kogu Baltikum oma vabaduse eest tänu võlgnevad, on Boriss Jeltsin.

1991. aasta jaanuari ärevatel päevadel, kui NSV Liidu eriväelased ründasid Vilniuse tänavatel tsiviilelanikke, tappes neist 14 ja haavates üle tuhande inimese ning oht, et tapatalgud levivad üle Baltikumi oli ülireaalne, saabus Eestisse Boriss Jeltsin. Ta pöördus koos Balti riikide liidritega ÜRO peasekretäri poole ja mõjutas oma autoriteediga NSV Liidu sõjaväeosade juhte mitte ründama rahulikke elanikke. Eesti iseseisvumisel ilma ühegi inimohvrita on Boriss Jeltsinil suur osa.

**Hädaohu palge ees sai Eesti poliitilistest sisevastuoludest üle ja
20. augustil 1991 võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu
otsuse Eesti riiklikust iseseisvusest, millega taastati
Eesti Vabariik de facto**

**20. septembril 1992 saab taasiseseisvunud Eesti esimeseks presidendiks
Lennart Meri**

Tema esimene ametiaeg kestis 6. oktoobrist 1992 kuni 8. oktoobrini 2001.

20. septembril 1996 valitakse Lennart Meri teistkordselt Eesti Vabariigi presidendiks.

**Hüperinflatsioon sundis
Eesti juhte kiirustama
rahareformi korraldamisega,
et eemalduda rublatsoonist.
20.-22. juunil 1992 asendati
rubla krooniga.**

**Igal inimesel oli õigus
sularahas 1500 nõukogude
rubla asemel saada 150
krabisevat ilusat Eesti
krooni.**

**Hardusega hoidis Friida
oma sõrmede vahel tuntud
eestlaste portreedega
rahatähti.
JÄLLE OMA RAHA!**

1994. aastal hakkas majandus elavnema ja kasvama, kuid majandusreformid tõid kaasa palju probleeme ja negatiivset: elanikkonna sotsiaalne kihistumine, kuritegevus, korruptsioon, riigi omandi „ärastamine“, maffiasõjad, salakaubandus, narkomaania, sündimuse vähenemine, väljaränne jms.

Eesti võttis kursi Läände. Suhtes Venemaaga valitses poliitiline vastasseis. Venemaa päästis valla propagandasõja Eesti vastu, süüdistades teda kõigis surmapattudes. Tänu rahvusvahelisele survele õnnestus Eestil saavutada Vene väeosade väljaviimine.

31. augustil 1994 lahkusid viimased vene sõdurid Eestist.

Eestis oli arvukalt muulasi-uusimmigrante-uuskoloniste. Rahvusprobleeme püüti lahendada kodakondsusseaduse, välismaalaste seaduse ja keeleseaduse rakendamisega. Paljud muulased aga jätsid oma kodakondsuse määratlemata, neist said nn „halli passi omanikud“. Hoolimata suurte summade eraldamisest integratsioonile ja keeleõppele on tulemused jäänud tagasihoidlikuks.

**21. septembril 2001 sai järgmiseks Eesti Vabariigi residendiks
Arnold Rüütel**

Tema presidendiaeg oli 8. oktoobrist 2001 – 9. oktoobrini 2006

1. jaanuaril 2002 tuli Eestis sularahana käibele euro. Tuli üle elada järjekordne rahareform ja jätta hüvasti nii armsa Eesti krooniga. Kuna 1 euro = 15,6466 krooni, oli esialgu hindade ümberarvestamisega raskusi ja elanikele jagati tasuta taskukalkulaatorid, mis arvepidamist hõlbustasid.

eurokalkulaator

Iseseisev Eesti Vabariik võttis oma sõjalise julgeoleku kindlustamiseks ja majanduslik-poliitilise koostöö arendamiseks kursi liitumiseks rahvusvaheliste organisatsioonidega.

**29. märtsil 2004 saab Eesti NATO
(Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon)
täisliikmeks.**

**1. mail 2004 saab Eesti Euroopa Liidu
liikmeks.**

Toomas Hendrik Ilvese

ametiaeg presidendina kestis 9. oktoobrist 2006 kuni 10. oktoobrini 2016.

**Esmakorselt, aastal 2016 saab Eesti naispresidendi
10. oktoobril 2016 astub ametisse
Kersti Kaljulaid**

Kuigi probleeme on alati, läheb kõigest hoolimata Eesti riigil hästi. Elame rahuajal, meil on oma riik, keel ja kultuur ning palju tarku inimesi.

***Meie jutustuse kangelanna
Elfriede Urrami pensionipäevad
taasiseseisvunud Eestis on kulgenud
rahulikult. Ta on rõõmu tundnud lastest
ja lastelastest, toimetanud jõudumööda
kodus ja aias. Endiselt on olulisteks
kaaslasteks jäänud teleri ja raadio
kõrval ka raamatud. Silmanägemise
halvenedes on raamatukoguhoidjatest
tütred varustanud teda
heliraamatutega, mida proua kuulab
aja rütmiga sammu pidades
kodusest sülearvutist.***

Märkamatult on kätte jõudnud 24. veebruar 2019,

Eesti Vabariigi

ja

Elfriede Urrami

101.

sünnipäev.

PALJU ÕNNE JA PIKKA IGA!